

Dėl savivaldybių finansinio savarankiškumo didinimo paketo

Finansų ministerijos pasiūlyti sprendimai siekiantys didinti savivaldybių finansinį savarankiškumą kelia abejonių dėl siūlymų tikslingumo ir efektyvumo. Laisvesnis savivaldybių skolinimasis ir nekilnojamojo turto mokesčio pakeitimai reikalauja adekvataus jų galimo poveikio įvertinimo.

1. Laisvesnis savivaldybių skolinimasis

Dabar galiojantis Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinis įstatymas yra įvestas siekiant įgyvendinti nuostatą, kad vidutiniu laikotarpiu valdžios sektoriaus finansai būtų pertekliniai arba artimi subalansuotiems. Dėl to savivaldybėms leidžiama išleisti 1,5 proc. daugiau, nei surenkama pajamų. Pagrindinis tokios fiskalinės drausmės tikslas yra suderinti išlaidas su pajamomis ir išvengti dėl neapdairios finansų politikos didėjančių skolų bei jų aptarnavimo kaštų. Projektų aiškinamajame rašte nėra išvelgiama rizikų ar neigiamų pasekmių, galimų dėl didesnio savivaldybių skolinimosi. Visgi, manome, kad **reikalinga įvertinti laisvensio skolinimosi poveikį viešųjų finansų stabilumui**: kokio dydžio išlaidų prireiktų savivaldybėms, pasiskolinus maksimalų leistiną (60 proc. metinių pajamų iš GPM) dydį, didėjant palūkanų normoms, esant didelei infliacijai, recesijai ir kitiems šoko scenarijams. Centrinė valdžia, turėdama omenyje, kad dalis savivaldybių galimai turi ribotus viešųjų finansų planavimo žmogiškuosius išteklius, turėtų **įtvirtinti saugiklius, užtikrinančius atsakingą finansų planavimą visose savivaldybėse**.

Projekto aiškinamajame rašte teigiama, kad ateinančių Europos Sąjungos investicijų laikotarpį savivaldybėms prie investicijų reikės prisidėti daugiau nei iki šiol ir prie projektų įgyvendinimo prisidėti vidutiniškai po 47,1 mln. eurų per metus. Visgi nėra aišku, kodėl savivaldybėms kiltų sunkumų investicinių projektų kofinansavimui rasti sumą, kuri tesudaro tik 1,9 proc. visų savivaldybių pajamų 2021 metais. Atkreipiame dėmesį, kad pagal Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatyme numatytą tikslingumo principą, teisės akto projektas turi būti rengiamas ir priimamas tik tuo atveju, kai siekiamų tikslų negalima pasiekti kitomis priemonėmis. Turint omenyje vyriausybės tikslus optimizuoti sveikatos ir švietimo įstaigų tinklus, kviečiame įvertinti ir tai, jog **papildomų lėšų poreikis gali tapti akstiniu savivaldybėms efektyvinti viešąsias paslaugas** ir taip atlaisvinti papildomų pinigų investiciniams projektams.

2. Visuotinis nekilnojamojo turto mokestis

Įstatymų pakeitimų aiškinamajame rašte nėra paaiškinta, kokią problemą siekiama išspręsti keičiant nekilnojamojo turto mokestį. Kaip paaiškinimas pateikiamas tikslas didinti savivaldybių finansinį savarankiškumą, tačiau nėra pasakoma, kiek konkrečiai tas savarankiškumas būtų padidintas, nekeičiant bendrų savivaldos finansavimo ir perskirstymo principų. Jeigu norima didinti finansinį savarankiškumą, būtina drauge keisti ir dabar galiojantį savivaldos finansų perskirstymo modelį, nes daugiau GPM surenkančios savivaldybės tampa donorėmis toms, kurios dėl įvairių priežasčių surenka mažiau. Jei numanoma problema, kurią siekiama spręsti, yra nepakankamos pajamos į savivaldybių biudžetus, remiantis efektyvumo principu, kyla poreikis įvertinti galimas kitokias šios problemos sprendimo alternatyvas. Savivaldybės ir dabar turi plačias galimybes didinti savo pajamas ir nustatyti žemės mokesčio tarifą 0,01 proc. ir 4 proc. ribose, o juridinių asmenų nekilnojamojo turto mokesčio tarifą nuo 0,5 proc. iki 3 proc. Daugumoje savivaldybių šie tarifai yra arti minimalios ribos, tad savivaldybės

jau galiojančių mokesčių potencialu nesinaudoja. Prieš svarstant naują mokestį, **tikslingiau būtų įvertinti ar iš tikro savivaldybės stokoja lėšų bei kokios priežastys lemia jau dabar galiojančių mokesčių tarifų pasirinkimą.** Regint dabar savivaldybėse galiojančius mokesčių tarifų nustatymo tendenciją, tikėtina, kad įgyvendinus visuotinį nekilnojamojo turto mokestį, tarifai bus nustatyti minimalūs, o pajamos, remiantis finansų ministerijos pateiktais režiais, tesudarys virš dvidešimt milijonų eurų. Taigi, bus sukurtas dar vienas pajamų šaltinis, kurio potencialu savivaldybės nesinaudos, savivaldybių savarankiškumo nepadidins ir jokios problemos nespręs.

2021m. prie finansų ministerijos vykusios mokesčių lengvatų peržiūros grupės susitikimuose bendra kryptis buvo lengvatų naikinimas, siekiant šalinti privilegijas atskiroms subjektų kategorijoms bei atsižvelgti į valstybės strateginius tikslus. **Leisti savivaldybėms pačioms nusistatinėti lengvatas būtų nenuoseklu ir žalinga.**

Atkreipiame dėmesį į klaidinantį aiškinamojo rašto teiginį, kad šių įstatymų pakeitimų neigiamo poveikio nenumatoma. Štai keletas išvalgų, padėsiančių atlikti tikrą poveikio vertinimą:

- Mokesčiai, įskaitant ir nekilnojamojo turto mokestį, yra vienas iš kintamųjų, mažinančių investuotojo gaunamą grąžą, taigi, **didesni nekilnojamojo turto mokesčiai gali sumažinti investicijas Lietuvoje.**
- **Nekilnojamojo turto mokestis gali apsunkinti būsto paskolos gavimą,** nes kasmetinis būsto savininko mokesčio mokėjimas bus pinigų srautas, į kurį bankas turės atsižvelgti, vertindamas kliento mokumą.
- Nekilnojamojo turto mokestis gali neigiamai paveikti regionų plėtrą, nes dėl medianos ir tarifų poveikio už tos pačios vertės būstą regione reikės mokėti daugiau nei sostinėje, nepaisant to, kad tiek regione, tiek sostinėje, tokios pačios vertės būstą turintis žmogus yra vienodai turtingas, jo poreikiai vienodi, o infrastruktūros išlaikymas aplink būstą kainuoja panašiai. Taip pat, didieji miestai turės daug didesnę pajamų potencialą, nes juose daug daugiau būstų yra perkama investicijai, kuri, kaip siūloma, būtų apmokestinama ženkliai didesniu tarifu, nei pirmasis būstas. Regionuose pajamų potencialas mažesnis, nes juose mažai žmonių turi daugiau nei vieną, gyvenamąjį, būstą. Taigi, **pateiktas mokesčio modelis yra diskriminacinis regionų atžvilgiu.**

Visuotinis nekilnojamojo turto mokestis gali didinti skurdo lygį. Lietuvoje didžioji dalis žmonių, įskaitant ir tuos, kurie gauna mažas pajamas, yra savo gyvenamojo būsto savininkai. Kitaip nei pajamos, vienokios ar kitokios vertės turėjimas neįrodo žmogaus gebėjimo mokėti mokesčius, nes gyvenamasis būstas pajamų negeneruoja. Vadinasi, didžioji dalis mažiausias pajamas gaunančių žmonių turėtų mokėti šį mokestį. Nepaisant progresyvių tarifų, atsižvelgiant į žmogaus gaunamas pajamas, toks mokestis gali tapti regresyvus: mažai uždirbantys žmonės galimai turėtų sumokėti didesnę proporciją savo pajamų, nei daugiau uždirbantys.